

УДК 378.6.016:81'243'27

РОЗВИТОК ІНШОМОВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НЕФАХОВИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ СУЧАСНОСТІ

Аліна Лукановська

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
вул. Огієнка, 61, 32300 Кам'янець-Подільський, Україна*

Розглянуто сучасні вимоги до навчання іноземної мови, які визначають необхідність розгляду всіх аспектів зазначеної проблеми – відбору дидактичного матеріалу, розробки комплексів вправ, організації навчальної діяльності, комунікативного підходу, професійно-спрямованої комунікативної компетенції.

Ключові слова: розвиток іншомовних здібностей, студенти, проектна робота, творчість, система вправ, професійно-спрямована комунікативна компетенція.

Вибір Україною курсу на входження в європейський економічний та освітній простір, інтеграція з європейськими країнами, інтернаціоналізація ділових стосунків у різних сферах діяльності людини підвищує попит на випускників факультетів немовних спеціальностей, які б вільно володіли іноземною мовою і культурою іншомовного спілкування. У цьому контексті великого значення в системі вищої освіти нашої країни набуває навчання студентів немовних вищих навчальних закладів фахової лексики, оскільки успішність іншомовного професійного спілкування значною мірою визначається таким рівнем володіння лексичними навичками, який забезпечить здатність студентів розуміти і вживати у потрібній ситуації саме ту лексичну одиницю, яка точно й економно передає висловлену думку.

Відповідно до сучасних міжнародних освітніх вимог випускник ВНЗ (за рекомендаціями Комітету Ради Європи з питань освіти) має володіти вміннями швидко і вільно висловлюватися іноземною мовою без помітних труднощів, пов'язаних з пошуком засобів вираження у процесі досягнення ними соціальних, академічних і професійних цілей. Ми вважаємо, що навчання іншомовної фахової лексики студентів немовних спеціальностей є необхідним складником у досягненні головної мети вивчення іноземної мови – оволодіння англійською мовою як засобом фахового спілкування, що є одним із напрямів розвитку сучасної методичної науки, зокрема такого напрямку, як “Англійська для професійних цілей” (“English for Specific Purposes”).

Приєднання України до Болонського процесу і пов'язані з цим зміни у системі вищої освіти орієнтовані передусім на розвиток пізнавальної самостійної діяльності студентів.

Незважаючи на наявні досягнення у вирішенні проблеми навчання іншомовної фахової лексики у немовному вищому навчальному закладі, питання її ефективного вивчення не є вирішеним. Розв'язання цієї проблеми ми вбачаємо в застосуванні нових підходів до навчання, одним з яких є когнітивний підхід. З позицій когнітивного підходу навчання лексики повинно здійснюватись шляхом активного й цілеспрямованого залучення когнітивних стратегій переробки, збереження та відтворення інформації.

Метою навчання англomовного говоріння студентів у вищих навчальних закладах є формування професійно спрямованої комунікативної компетенції у цьому виді мовленнєвої діяльності. Професійно спрямовану комунікативну компетенцію розглядаємо як сукупність знань та вмінь, що дає змогу майбутньому фахівцеві виконувати свої посадові та професійні обов'язки. Основою для навчання говоріння студентів є ділова англійська мова відповідно до особливостей їхньої діяльності, посадових обов'язків, знань та вмінь, необхідних для виконання професійної діяльності за допомогою іноземної мови.

На сучасному етапі ставлять такі вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь, як “комунікативність, вмотивованість мовленнєвих дій студентів, створення навчально-комунікативних ситуацій трьох рівнів керованості мовленнєвими діями студентів, новизна, культурологічна спрямованість, забезпечення студентів у процесі виконання вправ необхідними вербальними та невербальними опорами” [5, с. 3–7].

Структура системи вправ залежить від мети і завдань навчання із взяттям до уваги усіх чинників, що розвивають психологічні, психолінгвістичні, соціокультурні здібності студентів до іншомовного спілкування, сприяють меті навчання іноземної мови студентів (майбутніх спеціалістів у немовному вищому навчальному закладі) і відображують його зміст.

Система вправ, спрямованих на формування англomовної професійно спрямованої компетенції в говорінні у студентів повинна відображати етапи оволодіння мовленням: процес починається із засвоєння мовного матеріалу, проходить стадію закріплення операцій з ним (оволодіння первинними навичками і вміннями) і завершується опануванням мовленнєвих дій і діяльності в цілому (розвиток й удосконалення мовленнєвих умінь).

Система вправ повинна брати до уваги поетапність формування розумових дій, де кожний етап розглядають як послідовність певних операцій, які охоплюють три фази: орієнтувальну, виконавчу і контролюючу.

Отже, у системі вправ відображаються три етапи засвоєння матеріалу: осмислення матеріалу і формування мовленнєвих навичок, їх удосконалення, розвитку мовленнєвих умінь, що відповідає таким видам мовлення: імітативному (репродуктивному), мовленню-відповіді або реактивному (реакції на зовнішній стимул), ініціативному або спонтанному.

Ефективна система вправ бере до уваги закономірності і складності формування вмінь з конкретного виду мовленнєвої діяльності, характеризується раціональною організацією і найкоротшим шляхом веде до формування іншомовних умінь і навичок [2, с. 22]. Вона не може базуватися на одному виді вправ, а є послідовною серією вправ, різних за структурою, способами виконання, установками. Вона відображає ті вміння, які потрібно сформувані у тих, хто навчається. Номенклатура вмінь охоплює вміння дискурсивної побудови зв'язного висловлювання; вміння оперувати мовним матеріалом, тобто описувати явища, події, факти, порівнювати і зіставляти різні дані, висловлювати своє ставлення до явищ, які обговорюють тощо.

Навчання професійно спрямованого говоріння студентів передбачає створення окремої системи вправ, яка, крім перелічених вимог, бере до уваги особливості формування комунікативної компетенції у мовленні: лінгвосоціокультурні й функціональні особливості ведення професійно спрямованого діалогічного монологу, труднощі засвоєння професійної лексики [3, с. 31].

Виділяють сім головних критеріїв, що становлять основу пропонованої системи: комунікативність, вмотивованість, спрямованість вправ на сприймання і передачу інформації, рівень керування мовленнєвою діяльністю студентів, наявність ігрового компонента, наявність опор, спосіб організації вправ. Зважаючи на те, що метою навчання є формування англомовної професійно спрямованої компетенції у говорінні студентів, до основних критеріїв ми відносимо також критерій професійної спрямованості.

Працюючи в контакт з партнерською командою, студенти проводять дослідну роботу, збирають й аналізують матеріал, розвиваючи комунікативні здібності на базі інтерактивних форм роботи, зокрема *рольових ігор*.

Рольову/ділову гру розглядають як одну з універсальних форм взаємодії викладача і студента, яку застосовують на різних ступенях навчання, для різних вікових груп. Така форма організації навчально-виховного процесу здатна перенести в навчальну аудиторію комплексний характер професійно-комунікативної діяльності викладача іноземної мови, створити умови для формування професійних навичок в умовах, максимально наближених до реальних.

Однак, незважаючи на всю поліфункціональність, ділові ігри майже не використовують у вищих закладах освіти України, що зумовлено організаційною складністю цього прийому. Розкриття потенційних

можливостей застосування ділової гри в різних її модифікаціях у навчально-виховному процесі у ВЗО для формування особистості майбутнього вчителя вимагає подальшого глибшого вивчення, як і інші питання навчання професійно-педагогічного спілкування, що насамперед стосується виявлення ситуацій у різних сферах спілкування викладача іноземної мови, а також зростання гуманізації процесу навчання іншомовного спілкування, що ставить на перший план активну роль особистості студента в оволодінні ним навичками професійно-комунікативної поведінки.

Рольову гру іноді поєднують із діловою грою. У таких іграх формування вмінь говоріння відбувається на тлі професійної діяльності, що має певну модель. У сучасних підручниках з ділової іноземної мови ділові ігри називають *case studies*. У рольових і ділових іграх увагу студентів зосереджено не на формі висловлювання, а на розв'язанні поставленої мети.

У процесі навчання необхідно керуватися принципами комунікативності, вмотивованості, професійної спрямованості мовленнєвих дій студентів, продуктивності ситуативної спрямованості вправ, а також керування мовленнєвими діями тих, хто навчається, використання опор. До перелічених принципів слід додати принцип адекватності, яку розглядають як відповідність комунікативних завдань віковим особливостям студентів, рівню сформованості їхньої професійної компетенції, сформованості іншомовної компетенції, а також принцип позитивного емоційного впливу на мовленнєву діяльність студентів.

Формування навичок та вмінь іншомовного професійно-педагогічного спілкування є процесом поетапного оволодіння компонентами структури професійно-комунікативної поведінки: оволодіння спочатку професійно-комунікативними операціями, потім їхнім поєднанням у дії і, нарешті, поєднанням вербальних дій з іншими вербальними або невербальними діями у цілісних актах професійно-комунікативної поведінки. Акт професійно-комунікативної поведінки – це система вербальних та невербальних дій, спрямованих на досягнення мети професійно-педагогічного спілкування.

Розвиток економічних і культурних зв'язків між країнами розширює сфери професійного спілкування іноземною мовою. З огляду на це підвищення якості професійної підготовки викладача іноземної мови стає більш значущою метою навчання у мовному вищому закладі освіти. Викладач має бути налаштований на творчий пошук і дослідну діяльність як необхідне підґрунтя його методичної творчості і подальшого фахового вдосконалення.

Мовленнєва поведінка викладача іноземної мови полягає не тільки у володінні мовленням як засобом спілкування (комунікативний рівень), а у володінні ним як засобом навчання інших (адаптивно-моделювальний рівень).

Професійно-комунікативна поведінка викладача іноземної мови, опосередкована дидактичним аспектом його діяльності, передбачає складну мовленнєво-розумову діяльність, спрямовану на вирішення професійно-педагогічних завдань. Професійно-комунікативна поведінка реалізується через мовленнєвий вплив – професійні вербальні/невербальні дії та через спеціальні дії, спрямовані на вирішення методичних завдань: гностичних, конструктивних та організаторських. Тож комплексний характер професійно-комунікативного вміння передбачає багатоаспектну природу його формування.

Зауважимо, що реформування освіти передбачає перехід від авторитарних форм організації навчального процесу до більш демократичних, зорієнтованих на розвиток особистості студента. Однією з таких форм, яку успішно можна використовувати на практичних заняттях з різних предметів, зокрема й англійської мови, є *проектна робота*. Саме вдала організація проектної діяльності студентів здатна забезпечити поступ викладача до підвищення ефективності його роботи. Найбільш результативним, за даними науковців, є практичне застосування знань студентами та навчання інших студентів. Саме проектна діяльність студентів охоплює ці види робіт. Під час підготовки проекту студенти використовують здобуті знання для практичного втілення проекту і, захищаючи та презентуючи створений проект, доносять інформацію до своїх одногрупників, навчаючи їх. Наприклад, після опрацювання теми “Велика Британія” студентам пропонують підготувати проект про Україну. Студенти мають достатній запас знань для виконання проекту, працюють самостійно і успішно виконують презентацію проекту. Готуючи проект, студент використовує той матеріал, який йому цікавий і відповідає його життєвому та емоційному досвіду, тобто є актуальним саме для нього.

Мова – це насамперед засіб спілкування. Тому у процесі навчання доцільно створювати умови, максимально наближені до реальності, тобто комунікативно спрямовані ситуації. Під час підготовки завдань для виконання проектної роботи студентами досвідчений викладач звертає увагу саме на цей аспект, ставлячи учнів у такі умови, коли необхідно використовувати англійську мову в реальних ситуаціях. Презентуючи свої проекти, студенти повідомляють інформацію, обмінюються думками, висловлюють критичні зауваження, стимулюючи розвиток комунікативної ситуації, спілкуючись англійською мовою. Мотивування студентів до вивчення іноземної мови неможливе без творчих завдань.

Загальновідомо, що одним із сучасних видів самостійної роботи студентів у межах кредитно-модульної системи є проект. Розрізняють такі типи проектів: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико-орієнтовані [4, с. 152–153].

Студентам пропонують виконувати самостійну творчу роботу, спрямовану на розв'язання певної проблеми засобами іноземної мови. Практична підготовка студентів здійснюється як під час підготовки до практичних занять, так і у процесі виконання серії спеціально розроблених завдань для самостійної роботи. Всі завдання для самостійної роботи мають творчий характер. Їхньою метою є розвинути конструктивно-планувальні вміння студентів і дати їм можливість виявити свої творчі здібності.

Отже, проектна діяльність – це дієва форма роботи з підвищення ефективності навчання студента як повноправного учасника навчально-виховного процесу, а не просто реципієнта знань.

У сучасній практиці навчання іноземних мов проектну методика вважають одним з ефективних шляхів організації самостійної роботи студентів. Особливість проектної методики навчання іноземних мов полягає в тому, що студенти вивчають іноземну мову під час виконання проблемно-пошукових завдань, які вони отримують згідно зі своїми інтересами, здібностями та рівнем володіння мовою. Ці завдання орієнтовані на досягнення певного особистісно значущого для студентів результату.

Виконання всіх завдань передбачає усне і писемне спілкування іноземною мовою з метою одержання певної інформації (інтерв'ю, листування, опрацювання літератури та ін.), яке набуває рис реальної комунікації завдяки інтегрованому використанню студентами знань з інших предметів. Важливими вимогами до виконання завдання є креативність, новизна ідей, цікаві винаходи та вміння їх презентувати. Проектна методика дає змогу також інтегрувати всі аспекти вивчення іноземної мови і налагодити природний баланс між швидкістю та правильністю мовлення [1, с. 3–11].

Розвиток обдарованої особистості набуває особливої актуальності у наш час, коли пріоритетними стають нові інформаційні технології, освіченість, високий професіоналізм. Оскільки протягом усього життя людині доводиться розв'язувати широкий спектр різноманітних творчих завдань, заняття з англійської мови повинні бути спрямовані на розвиток у студентів здібностей до творчого використання іноземної мови.

Творчість є одним із засобів підвищення емоційного тону студентів, закріплення комплексу емоційно-вольової регуляції і, головне, актуалізації позитивної гами переживань, яка супроводжує ефективну працю – переживання радощів від зробленого, досягнутого, почуття впевненості у своїх силах, у своєму творчому потенціалі.

Заохочення до творчого мислення має бути одним з головних напрямів у роботі, оскільки творче мислення – найвищий вияв розвитку людського розуму. Воно відображає внутрішній світ особистості, іноді прихований від

інших. Одне з головних завдань навчання – це створення сприятливих умов для розкриття здібностей і творчого самовиявлення.

Одним із шляхів реалізації цієї мети є навчання співпраці. Співпраця на заняттях з англійської мови яскраво відображається у ділових іграх із студентами. Рольові та бізнес-ігри розвивають студентську уяву. Наведемо кілька прикладів ділових ігор. Ділова гра “Вибери машину для представників компанії”, у якій учасникам пропонують підібрати для робітників машини, які б відповідали певним вимогам. Декілька груп розробляють те саме завдання, а потім доводять свій вибір. Ділова гра “Підбери будинок”, завданням якої є підібрати будинок для сім’ї, беручи до уваги побажання членів сім’ї. Перелік будинків запропоновано. Студенти співпрацюють у групах, обговорюючи варіанти будинків. Ці ігри спрямовані на розвиток діалогічного мовлення, дискусійних умінь.

Дослідницька робота з виготовленням портфоліо (демонстраційної папки з матеріалами дослідження теми) є наступним кроком у розвитку творчості. Це дає можливість студентам використовувати творчу й індивідуальну ініціативу у процесі оволодіння англійською мовою. Вони виготовляють рекламні плакати, туристичні брошури, складають ресторанный меню, захищають проекти свого власного бізнесу, проводять дослідження літературних творів, створюють текстові завдання, розв’язують практичні задачі. Кожному виду діяльності передують кропітка підготовча робота викладача та студента.

Щоб студенти могли повною мірою виявити свої таланти, їх запрошують до участі в конкурсах, олімпіадах, студентських конференціях. Тут вони відкривають для себе нові можливості, вчать критично мислити, дискутують, поглиблено вивчають англійську мову. Якщо ви переконуєте студента, що він здібний і талановитий, то сила вашого переконання може вдосконалити його, він намагатиметься виправдати ваші сподівання, почне вірити у свої сили. І наше завдання – сприяти його творчому розвитку.

1. *Арванітопуло Е. Г.* Реалізація методики навчання іншомовного спілкування в середній школі // *Іноземні мови.* – 2005. – № 4. – С. 3–11.
2. *Бухбиндер В. А.* О системе упражнений в устной речи // *Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках / Под ред. В. А. Бухбиндера.* – К.: Вища шк., 1980. – С. 22.
3. *Личко Л. Я.* Формування у студентів-менеджерів англійської професійно спрямованої компетенції в говорінні // *Іноземні мови.* – 2005. – № 1. – С. 30–35.
4. *Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти.* – К.: А.С.К., 2002. – 255 с.

5. *Склярєнко Н. К.* Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь // *Іноземні мови.* – 1999. – № 3. – С. 3–7.

**FOREIGN LANGUAGE SKILLS' PROGRESS OF UNPROFESSIONAL
SPECIALITY STUDENTS IN THE CONTEXT OF
UP-TO-DATE DEMANDS**

Alina Lukanovs'ka

*Ivan Ohienko National University of Kamyanets'-Podils'ky
Ohienko Str., 61, UA – 32300 Kamyanets'-Podils'ky, Ukraine*

The article deals with up-to-date demands to the foreign language teaching which determine the necessity of considering all given problem aspects – the selection of didactic material, the elaboration of exercise range, the educational activity organization, the communicative approach, the professionally oriented communicative competence formation.

Key words: foreign language skills' progress, students, project work, creativity, exercise range, professionally oriented communicative competence.

**РАЗВИТИЕ ИНОЯЗЫЧНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ
НЕПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ
В КОНТЕКСТЕ ТРЕБОВАНИЙ СОВРЕМЕННОСТИ**

Алина Лукановская

*Камянец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенка
ул. Огиенка, 61, 32300 Камянец-Подольский, Украина*

Рассмотрены современные требования к обучению иностранному языку, которые определяют необходимость учета всех аспектов очерченной проблемы – отбора дидактического материала, разработки комплексов упражнений, организации учебной деятельности, коммуникативного подхода, формирования профессионально-направленной коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: развитие иноязычных способностей, студенты, проектная работа, творчество, система упражнений, профессионально-направленная коммуникативная компетенция.

Стаття надійшла до редколегії 11.02.2010

Прийнята до друку 10.03.2010